

KOXLEAR IMPLONTLI BOLALAR NUTQINI SHAKILLANTIRISHDA SAMARALI TEXNOLOGIYALARNI AMALIY QO'LLASH TAJRIBASI

Mamasiddikova Maftuna Akbarjon qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali magistranti

mamasiddikovamaftuna@gmail.com

+998973376116

Annotatsiya

Ushbu tezisda koxlear implantli bolalar nutqini shakllantirishda samarali pedagogik va logopedik texnologiyalarni amaliy qo'llash tajribasi tahlil qilinadi. Eshitishda chuqur nuqsoni bo'lgan bolalarda nutq rivojlanishi ko'p jihatdan eshitish idrokining rivojlanishi, fonematik eshitishning shakllanishi va muntazam reabilitatsiya mashg'ulotlariga bog'liqdir. Shu sababli koxlear implantatsiyadan keyingi davrda nutqni rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy texnologiyalar, xususan, eshitish-verbal metodikasi, interaktiv logopedik mashg'ulotlar, multimediya vositalari va kommunikativ yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Tezisdan mazkur texnologiyalarni amaliy qo'llash jarayonining samaradorligi, ularning bolalarning nutqiy faolligi, lug'at boyligi va talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishdagi roli yoritilgan. Tadqiqot natijalari samarali texnologiyalarni tizimli qo'llash koxlear implantli bolalarning nutqini shakllantirish va ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: koxlear implant, nutqni shakllantirish, eshitish-verbal metodika, logopedik texnologiyalar, eshitish idroki, fonematik eshitish, reabilitatsiya, kommunikativ yondashuv.

Hozirgi kunda eshitishda chuqur nuqsoni bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirish va ularning nutqiy rivojlanishini ta'minlash maxsus pedagogika hamda logopediya sohasining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy tibbiy texnologiyalar, xususan koxlear implantatsiya, bunday bolalarning eshitish

imkoniyatlarini kengaytirib, nutqni o'zlashtirish uchun muhim sharoit yaratadi.

Biroq koxlear implant o'rnatilishi nutqning avtomatik ravishda shakllanishini ta'minlamaydi. Bolalarda to'liq nutqiy rivojlanishni ta'minlash uchun maxsus pedagogik yondashuvlar, logopedik mashg'ulotlar hamda samarali ta'lim texnologiyalaridan foydalanish zarur. Shu sababli koxlear implantli bolalar nutqini shakllantirishda zamonaviy texnologiyalarni amaliy qo'llash tajribasini o'rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Eshitishda chuqur nuqsoni bo'lgan bolalarda nutq rivojlanishining sustligi ularning kommunikativ faoliyatiga va ijtimoiy moslashuviga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy tibbiy texnologiyalar, xususan koxlear implantatsiya, bunday bolalarga eshitish signallarini qabul qilish imkonini yaratib, nutqni shakllantirish uchun muhim sharoit hosil qiladi. Biroq implantatsiya jarayoni nutq rivojlanishining boshlanishi uchun asos bo'lsa-da, samarali natijaga erishish uchun maxsus pedagogik va logopedik texnologiyalarni amaliyotda qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Koxlear implantli bolalar nutqini shakllantirish jarayonida eng samarali texnologiyalardan biri eshitish-verbal metodikasi hisoblanadi. Ushbu metodika bolalarning eshitish idrokini rivojlantirish, nutqiy tovushlarni farqlash hamda og'zaki nutqni faol qo'llashga o'rgatishga qaratilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, eshitish-verbal metodikasi asosida olib borilgan mashg'ulotlar natijasida koxlear implantli bolalarning nutqni idrok etish ko'rsatkichi 60–70 % gacha yaxshilanadi. Shuningdek, bunday mashg'ulotlarda muntazam qatnashgan bolalarning 65 % ida fonematik eshitish ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlanganligi aniqlangan.

Nutqni shakllantirish jarayonida interaktiv logopedik texnologiyalar ham muhim rol o'ynaydi. Interaktiv o'yinlar, vizual materiallar, multimediya vositalari hamda maxsus nutq rivojlantiruvchi dasturlar bolalarning qiziqishini oshiradi va mashg'ulotlarning samaradorligini ta'minlaydi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, interaktiv texnologiyalar qo'llanilgan logopedik mashg'ulotlar natijasida bolalarning faol lug'at boyligi o'rtacha 30–40 % ga oshgan. Bundan tashqari,

muntazam mashg'ulotlar olib borilgan bolalarning 70 % ida tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalari yaxshilangani kuzatilgan.

Koxlear implantli bolalar bilan ishlashda kommunikativ yondashuv ham samarali texnologiyalardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv bolaning kundalik hayotdagi muloqot jarayonlarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, nutqni real kommunikativ vaziyatlarda qo'llashga o'rgatadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, kommunikativ metodika asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda qatnashgan bolalarning 75 % ida dialogik nutq ko'nikmalari shakllangan, 60 % ida esa mustaqil gap tuzish qobiliyati rivojlangan.

Shuningdek, koxlear implantli bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida ota-onalar ishtiroki ham muhim omil hisoblanadi. Mutaxassislar va ota-onalar hamkorligida olib borilgan rehabilitatsiya dasturlarida qatnashgan bolalarning nutq rivojlanish ko'rsatkichlari boshqa bolalarga nisbatan ancha yuqori bo'lgan. Statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar faol ishtirok etgan oilalarda bolalarning nutqiy faolligi 40–50 % ga yuqori bo'ladi.

Shunday qilib, koxlear implantli bolalar nutqini shakllantirish jarayonida eshitish-verbal metodikasi, interaktiv logopedik texnologiyalar, multimediya vositalari va kommunikativ yondashuvni kompleks tarzda qo'llash yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Ushbu texnologiyalar nafaqat nutqning fonetik va leksik tomonlarini rivojlantiradi, balki bolalarning muloqot qilish qobiliyati hamda ijtimoiy moslashuvini ham sezilarli darajada yaxshilaydi.

Xulosa qilib aytganda, koxlear implantli bolalar nutqini shakllantirish jarayonida zamonaviy pedagogik va logopedik texnologiyalarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa eshitish-verbal metodikasi, interaktiv mashg'ulotlar, multimediya vositalari va kommunikativ yondashuv bolalarning nutqiy faolligini oshirish, lug'at boyligini kengaytirish hamda tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi.

Shuningdek, mutaxassislar va ota-onalar hamkorligida tashkil etilgan tizimli rehabilitatsiya ishlari koxlear implantli bolalarning nutq rivojlanishini sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu sababli nutqni shakllantirish jarayonida samarali

texnologiyalarni kompleks va muntazam qo'llash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mo'minova L.R. Logopediya. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2020.
2. Bo'ronov A. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Rasulova N. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
4. Bogdanova T.G. Surdopedagogika. – Moskva: Akademiya, 2017.
5. Koroleva I.V. Koxlearnaya implantatsiya u detey. – Sankt-Peterburg: Rech, 2016.
6. Levina R.E. Osnovi logopedii. – Moskva: Prosveshcheniye, 2015.
7. Flexer C. Auditory-Verbal Therapy and Practice. – New York: Thieme, 2018.
8. Clark G. Cochlear Implants: Fundamentals and Applications. – New York: Springer, 2015.
9. Marschark M., Spencer P. The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education. – Oxford: Oxford University Press, 2016.
10. Yoshinaga-Itano C. Early Intervention and Language Development in Children with Hearing Loss. – Pediatrics Journal, 2018.